

Vastine ”Ympäristörikos kannattaa aina” -artikkeliin (Luonnonsuojelija 5/2009)

Luonnonsuojelija tarttui tärkeään aiheeseen, ympäristörikoksiin. Artikkelin innoitti meitä, Ympäristönsuojeluviranhaltijat ry:n hallitusta jatkamaan keskustelua aiheesta. Artikkelin näkökulma oli hyvin kriittinen. Paikoin sen voisi tulkita jopa viranhaltijoita loukkaavaksi. Koska yhdistyksemme koostuu pääosin kuntien ympäristöviranhaltijoista - mahtuu mukaan toki muunkin ympäristöhallinnon edustajia - pidimme vastineen antamista tarpeellisenä. Useat jäsenistämme ovat myös Luonnonsuojeluliiton jäseniä. Ympäristönsuojelun virkamiehet tekevät ylityöllistettyinä ja aliarvostettuina työtään jatkuvasti muuttuvan ja lisääntyvän lainsäädännön sekä erilaisten vaatimusten puristuksessa. Suurin osa meistä on ympäristöstä aidosti välittäviä ihmisiä, jotka tekevät työtään parhaan kykynsä ja ehtimisensä mukaan. Lähestymme tässä vastineessamme asiaa päivittäin ympäristöongelmien kanssa painivan virkamiehen näkökulmasta.

Kuntien ympäristönsuojeluyksiköihin tulee erilaisia haittailmoituspuheluita todella paljon. Välitön reagoiminen niihin kaikkiin ei ole käytännössä mahdollista eikä aina edes tarpeellistakaan. Hallintoviranomaisella ei ole velvoitetta ryhtyä välittömiin toimenpiteisiin kaikkien puheluiden perusteella. Puhelimessa saatujen tietojen perusteella tehdään päätelmiä haitan suuruudesta, asian kiireellisyydestä ja mahdollisista jatkotoimenpiteistä. Usein ilmoitukset koskevat esimerkiksi edellispäivänä havaittua haittaa, pölyä, savua tai melua, jonka toteaminen ilmoituksen tekemisen aikaan ei edes enää ole mahdollista. Lisäksi esimerkiksi naapurin toiminnasta aiheutuva viihtyvyyshaitta on luonteeltaan sellainen, että siihen puuttuminen edellyttää lähtökohtaisesti aina asianosaisen kirjallista ilmoitusta. Kaikilla haitankärsijöillä ja monilla yhdistyksillä on lakisääteinen oikeus kirjallisesti vireillepanna asia viranomaisessa. Tällainen kirjallinen vireillepano varmistaa sen, että viranomaisen käsittelee asian ja antaa siitä valituskelpoisen päätöksen.

Virkamiehinä törmäämme työssämme jatkuvasti tilanteisiin, joissa huomaa, että lainsäädäntö on tehty lainkuuliaisia kansalaisia varten. Velvollisuuksiaan laiminlyövä tai jopa rikokseen syyllistyneen toimijan kuriin saaminen on vaikeata. Virkamiehen keinoja ovat neuvottelu, kehoitus ja lopulta määräyksen antaminen sakon uhalla, jolloin puhutaan hallintopakon käyttämisestä. Lisäksi meillä on lakisääteinen velvollisuus tehdä poliisille tutkintapyyntöjä/ rikosilmoituksia, silloin kun arvioimme, että kyse voisi olla ympäristörikkomuksesta tai -rikoksesta.

Hallinnollinen menettely on usein aikaa vievää, eikä puuttuminen kaikkiin ongelmiin hallintopakolla ole edes mahdollista. Kansalaisten on usein vaikea ymmärtää, ettei viranomaisen saa aikaan välittömiä muutoksia. Viranomaisen on ennen määräyksen antamista voitava selvityksiensä perusteella näyttää toteen, että lainsäädännön vastainen tilanne on olemassa. Rikkomus tai haitta on voitava todeta tarkastuksella tai mittauksella ja toiminnanharjoittajalle tulee antaa kohtuullinen määräaika mahdollisen rikkeen korjaamiseen. Uusi tarkastus ja rikkomuksen jatkuminen on todettava aina uudelleen ennen seuraavan hallintopakkovaiheen käynnistymistä.

Hallintopakkomenettely edellyttää, että asianomaista toimijaa kuullaan todisteellisesti ennen uhkasakon asettamista ja vielä uudelleen ennen kuin se voidaan panna täytäntöön. Käytännössä hallintopakkotapauksien käsittelyt venyvät kuukausien tai jopa vuosien mittaisiksi. Toimija saattaa onnistua venyttämään menettelyä lähes loputtomiin käyttämällä oikeuttaan valittaa lautakunnan päätöksistä sekä pakoilemalla kuulemista eli jättämällä saantitodisteellinen kirje noutamatta ja välttelemällä haastemiestä onnistuneesti. Onnistunutkaan hallintopakkomenettely ei välttämättä takaa sitä, että epäkohta saadaan korjattua. Tuomittu uhkasakko menee maksuun, mutta jos ongelmatilanne jatkuu ennallaan, hallintoviranomainen voi vain käynnistää koko hallintopakkoprosessin alusta.

Rikosoikeudellinen prosessi on eri asia kuin edellä kuvattu hallinnollinen prosessi. Tutkintapyyntöjen tekemisen jälkeen vastuu rikostutkinnasta siirtyy poliisille, syytteen nostaminen syyttäjälle ja tuomitseminen tuomioistuimille. Oman kokemuksemme perusteella uskallamme väittää, että suurin osa kuntien virkamiehistä tekee tutkintapyyntöjä poliisille tarpeen mukaan ja enenevässä määrin. Tutkintapyyntöjen voi toki tehdä rikoksen havainnut kansalainen itsekkin eikä siihen tarvita viranomaista.

Ympäristörikokset ovat poliiseilla tutkittavina rinnan muiden rikosten kuten väkivalta- ja omaisuusrikosten kanssa. Ympäristörikokset ovat myös usein monimutkaisia ja niihin voidaan soveltaa useita lakeja, joiden tulkintakin saattaa edellyttää substanssiosaamista. Valitettavasti tutkintojen eteneminen on ehkä juuri edellä mainituista syistä hidasta ja osa jutuista saattaa jopa mennä vanhaksi ennen kuin ne ovat edenneet syyttäjälle asti. Tilanne on kuitenkin nähdäksemme paranemaan päin, sillä tiedotusvälineissäkin esillä olleet ympäristörikosasiat ovat lisänneet yleistä kiinnostusta ja nykyisin poliisin tutkijoista osa on saatu aidosti innostumaan ympäristörikoksista.

Avainsyyttäjäjärjestelmä on lisännyt syyttäjien osaamista ja uskomme, että yleisesti käräjäoikeuksienkin näkemys ympäristörikosten tuomittavuudesta on lisääntynyt. Asiaa on ollut edesauttamassa tähän rikostyyppiin keskeisesti liittyvän taloudellisen hyödyn parempi esilletuonti. Ympäristörikoksia koskevissa tuomioissa onkin usein rikoksella saadun hyödyn menettäminen merkittävämpi rangaistus kuin itse sakko tai muu tuomio. Yleensä rikostutkinnan etenemisestä kunnan ympäristövirkamiehelle ei valitettavasti tietoa tihku, ellei sitten aktiivisesti kysele perään. Joillain kunnilla/ kaupungeilla saattaa myös olla aktiivista yhteistyötä oman alueen poliisin kanssa, mikä sitten yleensä edistääkin kyseisten rötösten selvittelyä.

Eduskunnan oikeusasiamiehelle tai oikeuskanslerille tehtävän kantelun tarkoituksena puolestaan on selvittää, onko viranomainen toiminut asianmukaisesti. Päätöksellään oikeusasiamies tai oikeuskansleri ei ongelmia ratkaise vaan esittää näkemyksensä viranomaisen toiminnasta. Näkemyksemme mukaan kantelun tekeminen ei ainakaan nopeuta kyseisen viranhaltijan tai viranomaisen toimintaa, vaan todennäköisesti entisestään hidastaa sitä. Kantelun perusteella viranomainen antaa omat kirjalliset selvityksensä ja näiden selvitysten laatiminen on aina pois varsinaiseen työhön käytettävissä olevasta henkilöstöressurssista. Näkemyksemme mukaan kantelua on syytä ja pitääkin käyttää tilanteissa, joissa epäilee viranomaisen hallintomenettelyn olleen virheellinen tai puutteellinen. Kuitenkin erimielisyydet varsinaisen ympäristöongelman olemassaolosta tai sen ratkaisuun käytettävistä keinoista ratkaistaan valittamalla hallinto-oikeudelle kirjallisen vireillepanon seurauksena tehdystä päätöksestä.

Esitämme toiveenamme, että jatkossa Luonnonsuojeluliitto pyrkisi rakentavalla tavalla pitämään näitä meidänkin mielestämme erittäin tärkeitä asioita esillä. ”Ympäristörikos kannattaa aina” – artikkelissa meidän työhömmme kohdistuneesta kritiikistä ja arvostelusta huolimatta uskomme, että yhteinen tavoitteemme on aito ympäristönsuojelun edistäminen kaikessa toiminnassa. Jos ympäristönsuojelutyölle annettaisiin sen ansaitsema arvostus ja sen myötä riittävä resursointi, ympäristörikos ei enää todellakaan kannattaisi.

Ympäristönsuojeluviranhaltijat ry

Sini-Pilvi Saarnio, pj
Minttu Peuraniemi, sihteeri

Hallituksen jäsenet:
Hannu Airola

Camilla v. Bonsdorff
Anna-Lena Granlund-Blomfelt
Heli Jutila
Kirsi Järvinen
Jukka Kuoppala
Jaana Lehtonen
Jani Pieksamä
Mari Pihlaja-Kuhna
Katariina Serenius